

Utredning

Göteborgsförslag 12879

Leksaksbibliotek

Demokrati och medborgarservice

Postadress: Box 113 64, 404 28 Göteborg

Besök: Ekelundsgatan 1

Titel: Utredning Göteborgsförslag 12879 Leksaksbibliotek

Författare: Tove Lund, demokrati och medborgarservice Göteborgs Stad

Foto: Tove Lund

Innehåll

Sammanfattning	4
Uppdraget	5
Genomförande	6
Bakgrund	7
Vad är ett leksaksbibliotek?	7
Värden som skapas	8
Forskningsstudier av relevans	10
Strategin Vi skapar förutsättningar för att leva hållbart	12
Utredningens resultat	13
Nuläge samverkan leksaksbibliotek	13
Stöd genom finansiering	15
Placering och tillgång till lokaler	15
Leksaksbibliotek i bostadsområden	10
En form av platsutveckling	10
Kvalitet före kvantitet - ett helhetskoncept	17
Utmaningar vid uppstart	18
Utveckling av stödstrukturen för civilsamhället	19
Skiss på stödstruktur	21
Slutsatser	22
Rekommendationer	23

Sammanfattning

Nämnden för demokrati och medborgarservice har fått i uppdrag från Kommunstyrelsen att i samverkan med relevanta nämnder och bolag utreda vidare Göteborgsförslaget 12879 med inriktning att bereda plats för småskaliga leksaksbibliotek i kommunala lokaler.

Ärendet kopplas till nämnden för demokrati och medborgarservices ansvar för strategin "Vi skapar förutsättningar för att leva hållbart" i Göteborgs Stads miljö- och klimatprogram 2021–2030. Uppdraget handlar inte om att demokrati och medborgarservice blir ansvarig för sakfrågan utan bara för att utreda Göteborgsförslaget i samverkan med förvaltningar och bolag som kan tänkas ha lämpliga lokaler, exempelvis förskolenämnden, kulturnämnden och stadens bostadsbolag för att hitta nya och kreativa möjligheter för göteborgare att kunna dela mera.

Utredningen har genomförts i bred samverkan genom att lyssna in relevanta funktioner på förvaltningar, bolag, leksaksbiblioteken själva samt tagit del av aktuell forskning på delningsekonomin förutsättningar i Göteborg.

Utifrån strategin Vi skapar förutsättningar för att leva hållbart:s perspektiv, finns anledning att lyfta frågan en nivå och att se leksaksbiblioteken som en del av ett lokalt ekosystem av medborgardrivna initiativ inom cirkulär ekonomi och delningsekonomin i Göteborg.

Utredningen visar på ett behov att fortsätta utveckla samverkan och stödstrukturen för civilsamhället inom området. Utifrån detta föreslår demokrati och medborgarservice några rekommendationer med syfte att effektivisera uppstarten och stärka samverkan mellan staden och medborgardrivna initiativ inom hållbar konsumtion, cirkulär ekonomi och delningsekonomi där leksaksbibliotek är en del. I förlängningen är detta ett sätt att skapa delaktighet, social sammanhållning och inkludera fler i omställningen genom att möjliggöra för konkreta initiativ som gynnar göteborgarna i deras vardag och samtidigt bidrar till miljö- och klimatmålen.

Uppdraget

Kommunstyrelsen har gett i uppdrag till nämnden för demokrati och medborgarservice att i samverkan med relevanta nämnder och bolag utreda Göteborgsförslaget 12879 som uppnått över 200 röster. Med förfrågan följer ett yrkande att utreda förslaget vidare med inriktning att bereda plats för småskaliga leksaksbibliotek i kommunala lokaler.

Uppdraget kopplas till att nämnden för demokrati och medborgarservice har ansvar för strategin ”Vi skapar förutsättningar för att leva hållbart” i Göteborgs Stads miljö- och klimatprogram 2021–2030, men handlar inte om att demokrati och medborgarservice blir ansvarig för sakfrågan utan bara för att utreda Göteborgsförslaget i samverkan med berörda nämnder och styrelser. Göteborgsförslaget kopplar både till strategins arbete med att utveckla och driva på utbudet i Göteborg som underlättar för hållbar och cirkulär konsumtion, men också vikten av att främja samhällsengagemang där medborgardrivna initiativ och samverkan med civilsamhället är en förutsättning för att kunna ställa om Göteborg till en hållbar stad.

Förslagsställaren till Göteborgsförslaget 12879 anser att alla familjer i staden ska ha en likvärdig möjlighet till att börja låna leksaker i stället för att köpa samt regelbundet ges tillgång till att byta ut barnkläder i takt med att barnen växer. Ett leksaksbibliotek med kvalitativa leksaker blir också en kompletterande tillitsfull gratis mötesplats i de olika stadsdelarna.

Göteborgsförslaget handlar om att det i varje stadsdel ska inrättas en samverkan mellan Göteborgs Stads förvaltningar/bolag och civilsamhället, för att sätta dessa verksamheter som en ny norm för att motverka dagens överkonsumtion. Ett leksaksbibliotek kan enligt förslagsställaren med fördel kopplas på en förskola, öppen förskola, bokbibliotek, barnavårdscentral och de olika bostadsbolagen. Kunskap finns hos de organisationer som redan har startat och driver leksaksbibliotek.

Utifrån Göteborgsförslaget uttrycker S, V, MP i ett yrkande en önskan att Göteborgs Stad ska kunna stötta leksaksbiblioteksinitiativ på olika sätt och att utredningen därför ska utforska samverkansformer som inte kräver så mycket tid eller pengar från någon av parterna. Samt bereda om Göteborgs Stad kan upplåta viss plats åt mindre leksaksbibliotek, allt ifrån ett rum till en hylla på en plats som barnfamiljer ofta besöker, exempelvis öppen förskola.

Göteborgsförslaget

- » Göteborgsförslaget är till för invånare som har en idé om hur Göteborg kan utvecklas. Det är ett sätt att ta tillvara på att invånarna är expert på sin vardag och vad som kan bli bättre.
- » Det går att lämna ett eget förslag och rösta på andras.
- » Om förslaget får minst 200 röster tas det upp för beslut i ansvarig politisk nämnd eller styrelse.
- » Göteborgsförslag 12879 om leksaksbibliotek har fått över 200 röster och är utgångspunkten för denna rapporten.
- » Läs mer om Göteborgsförslaget här: goteborg.se/goteborgsforslaget

Genomförande

Utredningen har gjorts av samordningsansvarig för strategin Vi skapar förutsättningar att leva hållbart, inom förvaltningen för demokrati och medborgarservice och genomfördes under perioden september-november 2024.

För att svara mot uppdraget har utredningen tagit utgångspunkt i att utforska nuläget för två huvudfrågor: vad som hindrar eller möjliggör samverkan samt upplåtelse av lokaler idag. Utöver detta har inspiration även inhämtats från andra tvärgående funktioner i staden som bistår civilsamhället eller näringslivet i kontakter och samverkan med staden.

Inledningsvis gjordes en kartläggning av vilka nämnder och styrelser som anses berörda genom att antingen redan idag ha en samverkan med befintliga leksaksbibliotek eller på annat sätt potentiellt kan ha synergier i sina uppdrag kopplat till leksaksbibliotekens verksamhet, alternativt vara en möjliggörande nämnd/styrelse genom innehav av lokaler.

Yrkandet pekade specifikt ut bostadsbolagen, förskolenämnden och kulturnämnden vilka inkluderades i undersökningsfasen. Utöver dessa valdes ytterligare några ut för intervju för att få ett bredare underlag.

Utöver intervjuerna har relevanta pågående eller nyligen avslutade forskningsstudier på delningsekonomin förutsättningar i Göteborg vägts in i den slutliga analysen av behov och hinder för uppskalning och möjlig väg framåt. Dessa sammanfattas i nästa kapitel Bakgrund innan själva resultatet från intervjuerna presenteras i kapitlet Utredningens resultat.

Följande aktörer har intervjuats i undersökningsfasen:

- Förvaltnings AB Framtiden genom arbetsgruppen klimatsmart boende samt koncerngruppen med utvecklingschefer för respektive bolag.
- Familjebostäder (lokala boendeutvecklare) som upplåter lokaler till de två befintliga leksaksbiblioteken
- Förskoleförvaltningen, fastighetsavdelningen samt verksamhetschef för bland annat öppen förskola och familjecentraler
- Kulturförvaltningen, strategisk fastighetsutveckling samt funktionen kulturlots
- Socialförvaltningen Sydväst, utifrån befintligt Idéburet Offentligt Partnerskap (IOP) med ett av leksaksbiblioteken kopplat till folkhälsa
- Community Center Brunnsbo, Socialförvaltningen Hisingen (med innehav av leksaksbibliotekshylla)
- Idrott och föreningsförvaltningen, tjänstepersoner på lokalförmedlingen samt övergripande samordnare för etablering av Fritidsbanker
- Handläggare av föreningsbidragen för cirkulär ekonomi och delningsekonomi som delas mellan Idrott och föreningsförvaltningen och Socialförvaltningen Centrum
- Högsbo leksaksbibliotek
- Leksaksbiblioteket Majorna

Bakgrund

Leksaksbibliotek är ett relativt nytt fenomen i Sverige och därför följer en kort beskrivning av konceptet och vilka värden som det kan generera.

Vad är ett leksaksbibliotek?

Leksaksbibliotek som koncept är relativt nytt i Sverige, medan det runt om i Europa och resten av världen finns flera tusen liknande verksamheter. Det första leksaksbiblioteket i Sverige startade i Majorna i Göteborg 2020, med stöd från Allmänna arvsfonden samt Vinnova genom testbädden Sharing City Göteborg. Sen dess har ytterligare ett öppnat i Högsbo 2022. Leksaksbiblioteken kan ses som en del av en större rörelse och framväxt av medborgardrivna initiativ inom delningsekonomin.

Ett leksaksbibliotek är en plats dit barn och deras vuxna kan gå för att låna leksaker från ett större utbud av leksaker. Ofta riktar sig verksamheten till barn yngre än åtta år.

Ett leksaksbibliotek fungerar i regel som ett vanligt bibliotek, men i stället för böcker är det leksaker som lånas. En annan skillnad är också att den som vill låna behöver teckna ett medlemskap. Ofta, men inte alltid kostar, medlemskapet en mindre summa, eller så får medlemmen själv hjälpa till i verksamheten eller på annat sätt bidra med sin tid.

På leksaksbibliotek finns ofta också möjlighet att leka på plats och testa olika leksaker innan hemlån. Leksaksbibliotek kan också fungera som en mötesplats för barn och deras vuxna.

Bilder från Sveriges första leksaksbibliotek på Slotsskogsgatan 13 i Majorna. På utsidan av lokalen syns även en station för klädbyte för barn.

Värden som skapas

Ett leksaksbibliotek är ett helhetskoncept med utlån av leksaker, social mötesplats, pedagogik och kommunikation kring mer hållbar konsumtion. I Göteborg har leksaksbiblioteket även inkluderat en station för byte av barnkläder. Studier visar att verksamheten har god möjlighet att generera värden som leder till såväl ekologisk, social och ekonomiskt hållbarhet för både deltagande individer och samhället i stort.

Initiativtagarna till leksaksbiblioteket i Göteborg har till stor del startat utifrån en vilja att bidra till att minska överkonsumtionen av prylar. Samtidigt finns ett medvetet fokus på innehav och utlån av giftfria leksaker av kvalitet. Detta ligger väl i linje med målen i Göteborgs Stads miljö- och klimatprogram 2021–2030 där de konsumtionsbaserade växthusgasutsläppen behöver minska kraftigt för att nå ett klimatavtryck nära noll. Verksamheten bidrar även till flera mål i Agenda 2030, inte minst mål 12 hållbar konsumtion och produktion.

Forskningsinstitutet RISE (Research Institute of Sweden) har i en studie skattat miljöeffekten av Leksaksbiblioteket i Majorna genom ett hypotetiskt fall: om alla barn i leksaksbibliotekets målgrupp i Göteborg minskar sitt leksaksbestånd (536 leksaker i snitt per barn) med 50 procent skulle det betyda att man undviker produktion och transport av leksaker motsvarande ca 82 000 ton CO₂-ekvivalenter. Samtidigt poängterar författarna att den viktigaste miljöeffekten kommer från normförskjutning och beteendeändringar (Røyne och Fernqvist 2020).

Eftersom verksamheten riktar sig till målgruppen barn ligger den största potentialen i att bidra till normativa förändringar och att påverka normer och beteende som kan bestå som ett mönster i vuxenlivet, något som även lyfts i studien av RISE. Hjärnas belöningssystem lär sig tidigt att älska konsumtion. Detta kan dock motarbetas genom repeterande vistelser i en miljö där barnet upplever delande som något "alla gör" vilket är kärnan i Leksaksbibliotekets verksamhet. Barn som lär sig om miljöhänsyn kan även påverka föräldrarnas inställning och därmed främja ett miljömedvetet beteende i familjen. Normförskjutning och beteendeförändring kan få stora miljökonsekvenser i vuxenlivet, exempelvis om en väljer att dela bil genom bilpool i stället för att äga en egen bil.

Leksaksbiblioteket i Majorna har sedan start 2020 gjort medlemsenkäter vartannat år och från 2023 års enkät rapporteras bland annat följande effekter:

- **Minskad leksakskonsumtion:** Tre fjärdedelar av medlemmarna instämmer i påståendet att de köper färre leksaker när de är med i Leksaksbiblioteket än vad de annars skulle ha gjort.
- **Förändrade normer och beteenden:** 81 procent av medlemmarna instämmer i påståendet "Genom Leksaksbiblioteket lär sig barnen att det går lika bra att låna som att köpa och påverkas således till en mindre resursslösande livsstil." Återkommande berättar föräldrar för personalen i verksamheten om hur barnen t.ex. leker leksaksbibliotek hemma eller i den vanliga affären frågar om de kan låna saker (istället för om de kan köpa).

Göteborgs Stads mål

» Leksaksbibliotek kopplar an till målet "Klimatet – Göteborgs klimatavtryck är nära noll" samt "Människan – Göteborgarna har en hälsosam livsmiljö" inom Göteborgs Stads miljö- och klimatprogram 2021–2030.

Två av de tvärgående strategierna i miljö- och klimatprogrammet har särskild relevans "Vi driver på en cirkulär ekonomi" och "Vi skapar förutsättningar att leva hållbart" som innebär att stadens verksamheter ska underlätta utvecklingen av cirkulär ekonomi och delningsekonomi, samskapa lösningar med civilsamhället och underlätta för göteborgare att leva hållbart inom planetens gränser.

» Leksaksbibliotekets verksamhet bidrar även till måluppfyllnad för programmet Jämlik Stad och det kommande programmet Jämlika livsvillkor och jämlik folkhälsa.

Leksaksbibliotek riktar sig till barnfamiljer med barn i främst åldern 0–8 år och är tillgängligt oberoende av ekonomisk kapital hos användarna. På detta vis bidrar verksamheten till ett jämlikt Göteborg och lika livsvillkor genom att ge fler tillgång till leksaker och möjlighet att spara pengar genom ett minskat behov att köpa egna leksaker.

Ett leksaksbibliotek bidrar också till uppfyllandet av barnkonventionen, särskilt artikel 35 ”Barn har rätt till lek, vila och fritid”. Båda leksaksbiblioteken uppger att de vill verka för leksaker som bidrar till jämställdhet och att verksamheterna idag lockar ett jämt antal mammor och pappor som kommer med sina barn.

Social mötesplats och gemenskap

Ett levande civilsamhälle skapar länkar och stärker banden mellan människor. De sociala värdena inom delningsekonomi är ofta höga även där initiativen är småskaliga och bygger upp det sociala kapitalet med tillit som valuta.

Leksaksbibliotek kan med rätt placering bli en viktig mötesplats och kan stärka den sociala sammanhållningen i ett område. Detta bekräftas i flertalet intervjuer under utredningen och att detta är det huvudsakliga värdet som stadens förvaltningar och bolag ser med leksaksbibliotek.

Högsbo Leksaksbibliotek vittnar om att det även blir en plats för integration där medlemmarna får kontakt med andra föräldrar (och deras barn). Flera av föräldrarna har utländsk bakgrund och ställer många frågor om hur förskolor fungerar, men också mer generellt kring det svenska samhället, som personalen eller andra besökande föräldrar hjälps åt att svara på. Detta blir en möjlighet att stärka delaktigheten och inkluderingen av grupper som staden har svårare att nå. Leksaksbiblioteket i Majorna har sedan start anordnat språkträffar med lek på franska, italienska, tyska och spanska.

Rapporten *Kartläggning av delningstjänster och hur dessa bidrar till levande gatuplan* (2020) synliggör att både direkta och indirekta ekonomiska värden kan uppstå genom att upplåta lokaler till delningsverksamheter. Ett leksaksbibliotek som också är en mötesplats har potential att bidra till tryggare stadsrum med liv och rörelse och på sikt ökade fastighetsvärden när de placeras i gatuplan. För fastighetsägare kan det exempelvis vara minskad skadegörelse och lägre grad av nedskräpning eller att det genererar ökad trygghet och attraktivitet till en byggnad eller ett område vilket på sikt kan generera högre fastighetsvärden, priser på bostäder eller minskade kostnader för drift och underhåll.

Studier på leksaksbibliotek

Røyne och Fernqvist (2020),
Miljöutvärdering Leksaksbiblioteket
<https://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?dswid=-8035&pid=diva2%3A1394028>

Røyne et al (2020),
Kartläggning av delningstjänster och hur dessa bidrar till levande gatuplan.

<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1473105/FULLTEXT01.pdf>

Forskningsstudier av relevans

Även om utredningen specifikt rör ökad samverkan och möjliggörande av leksaksbibliotek i Göteborg, finns det utifrån strategin Vi skapar förutsättningar att leva hållbart skäl att lyfta blicken och även beakta hur det relaterar till framväxt och utmaningar för delningsekonomin i ett bredare perspektiv. Utredningen har därför identifierat ett antal allmänna forskningsstudier inom delningsekonomin med fokus på Göteborg och vill särskilt lyfta tre pågående eller nyligen avslutade projekt som också ligger i linje med det som noterats under utredningen.

• **Projektet Circular grassroots innovations** (2023-27) är ett EU-finansierat projekt under där demokrati och medborgarservice ingår i referensgruppen genom Strategin Leva hållbart. En av utmaningarna projektet utgår ifrån är att platser och rum är en bristvara i många städer samtidigt som just tillgång till plats är central för att innovativa medborgardrivna initiativ ska kunna växa fram. När städer kan bidra med underutnyttjad infrastruktur och byggnader till civilsamhället är det ofta en viktig del i att den här typen av initiativ når framgång vilket behövs för att på sikt förändra samhälleliga strukturer.

Forskare från Göteborgs universitet och Chalmers studerar därför styrningsstrukturer och relationen mellan kommunen och gräsrotsinitiativ inom delningsekonomin i Göteborg, samt utforskar hur förutsättningar och utmaningarna ser ut för att dessa initiativ att kunna växa, spridas och replikeras utan att de förlorar sin lokala förankring. Ingen forskning finns ännu publicerad, men utredningsuppdraget kring leksaksbibliotek har till viss del kunnat bollas inom projektet och blir en viktig erfarenhet in i det fortsatta arbetet med att föreslå förbättringsområden.

• **Projektet Gräsrotsinitiativ för energiomställning** (2020-2024) vid institutionen för globala studier vid Göteborgs universitet har under året publicerat rapporten Gräsrotsinitiativ för klimatet. Exempel från Göteborg och Berlin (2024). Forskarna i studien menar att kommunens ansvar inom området kontinuerligt revideras och ser en ny kommunal roll växa fram, nämligen att tillhandahålla ytor för återbruk, delning och reparation.

I rapporten står det: "Vår studie visar på samverkansformer som verkar fungera relativt bra, där kommunen står för en långsiktig ram, till exempel finansiering av en lokal eller annan form av basinfrastruktur, medan initiativen står för innehållet och verksamheten i linje med de överenskommelser som formulerats. Viktigt för initiativen verkar vara långsiktighet från kommunens sida, att de inte tvingas flytta ofta och att de slipper detaljstyrning".

Rapporten påpekar att gräsrotsinitiativ många gånger är sköra initiativ och att de behöver få utvecklas självständigt och i egen takt. Gräsrotterna är ofta pionjärer som offentliga aktörer kan låna goda idéer ifrån. De behöver näring för att växa, men ska ses som självständiga komplement som inte bör överta offentliga kärnuppgifter. ... "Ett första, konkret steg är att kommuner och regioner, efter kartläggning av vilket slags stöd som gräsrotsinitiativ och organisationer önskar sig, inrättar lämpliga stödstrukturer. Med tanke på de stora nyttor de potentiellt kan bidra med kan det vara välinvesterade kronor".

Circular grassroots innovation

» Projekt: <https://www.gu.se/forskning/circular-grassroots-innovations-for-sustainable-and-inclusive-urban-transitions>

Gräsrotsinitiativ för energiomställning

» Projekt: <https://www.gu.se/forskning/grasrotsinitiativ-for-energiomstallning-effekter-hinder-och-framgangsfaktorer>

» Publikation: Gräsrotsinitiativ för klimatet (2024): https://www.gu.se/sites/default/files/2024-09/GRASROTSINITIATIV.FOR_KLIMATET.web_.pdf

• **Den ideella föreningen Kollaborativ Ekonomi Sverige (KES)** har under 2023-2024 genomfört ett regionalt medborgarforskningsprojekt om delningsekonomis kraft och kollaborativa initiativs behov och bidrag i omställningen till ett mer hållbart samhälle. I studien *Mer än bara prylar* (2024) används begreppet kollaborativ ekonomi men vi kan för enkelhetens skull likställa det med delningsekonomi här.

De utmaningar som respondenterna i studien såg skiftade beroende på vilken fas som initiativen befann sig i (uppstart, drift, avveckling). Vid uppstart står initiativen inför fler utmaningar ”inklusive brist på resurser, svårigheter att hitta en lämplig plats för verksamheten, och att attrahera deltagare och volontärer.” Många initiativ bygger på engagemang och icke-monetära transaktioner. Studiens resultat indikerar att ”den kollaborativa ekonomin önskar stöd, men att stödet bör utformas på ett sätt som inte skapar värdemässiga konflikter och administrativ börda för initiativen.”

Författarna till rapporten menar att offentliga verksamheters egna styrmekanismer bör ”anpassas efter den kollaborativa ekonomins förutsättningar snarare än att den kollaborativa ekonomin inordnar sig i ett administrativt system som upprätthåller rådande normer för produktion och konsumtion.”

Rapporten pekar också på att det är viktigt att inte fastna i att endast mäta de direkta kvantitativa effekterna, exempelvis antal prylar som byts eller lånas ut utan att också förstå de kvalitativa effekter som kan ske i form av exempelvis lärande, mellanmänniskliga möten och förändring av normer och konsumtionskultur på längre sikt. Författarna fastslår samtidigt att ”de som driver initiativen vill att deras tid, energi och engagemang ska göra skillnad. De vill skapa en positiv effekt inom det område som de valt att engagera sig i.”

Respondenterna i studien visade sig mycket medvetna om att de behövde förstå vilka direkta och indirekta effekter som deras engagemang gav upphov till, samt hur dessa effekter bäst kan mätas och kommuniceras till exempelvis finansörer och den aktör som upplåter lokal.

	Kvantitativ	Kvalitativ
Direkta	Ex antal klädesplagg eller prylas som byts, mat som räddas, leksaker som lånas etc. (basala)	Exempelvis lärande, informationsförmedling, mellanmänniskliga möten.
Indirekta	Synergieffekter mellan deltagare, systemmässiga effekter i branscher och samhällen.	Alternativ till konsumtionskultur, mellanmännisklig tillit, skapande av socialt kapital. (komplexa)

Källa: Williamsson, J. et al (2024), *Mer än bara prylar*

Forskningsstudiernas resultat ovan kompletterar utredningen kring leksaksbibliotek och stärker analysen att leksaksbibliotekens utmaningar vid uppstart även gäller delningsverksamheter i stort och att det därför är lämpligt att fortsätta utveckla stödstrukturer i Göteborg för att underlätta för fler medborgardrivna initiativ brett inom delningsekonomin.

Kollaborativ ekonomi Sverige

- » Studien *Mer än bara prylar* har genomförts med stöd från Västra Götalandsregionen genom utlysningen ”Civilsamhällets lösningar för lokal klimat-omställning”.
- » Källa: Williamsson, J. et al (2024), *Mer än bara prylar - Ett regionalt medborgarforskningsprojekt om delningsekonomis kraft och kollaborativa initiativs behov och bidrag i omställningen till ett mer hållbart samhälle*

<https://kollaborativekonomi.se/mer-an-bara-prylar/>

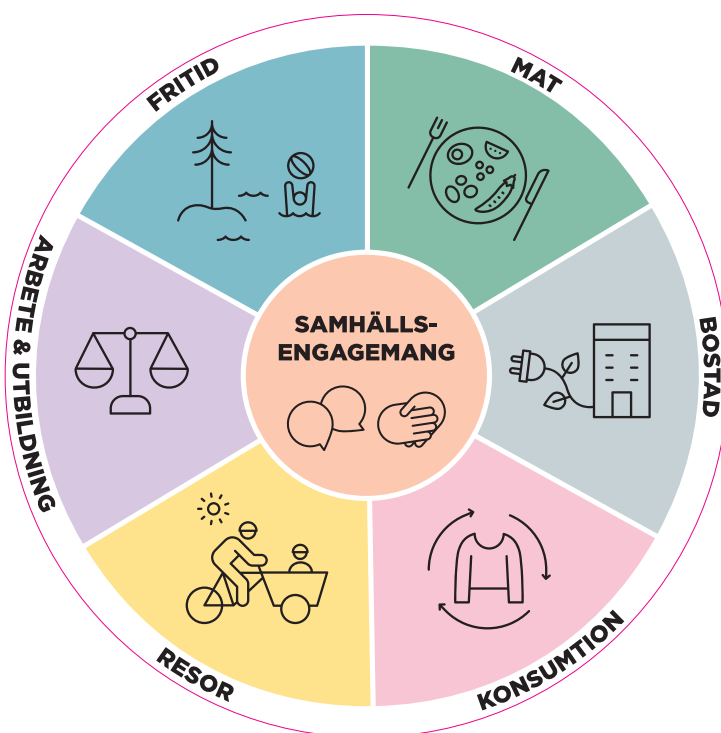
Strategin Vi skapar förutsättningar för att leva hållbart

Strategin Vi skapar förutsättningar för att leva hållbart (Leva hållbart) är en av sju strategier i Göteborgs Stads miljö- och klimatprogram 2021–2030 som syftar till att kraftsamla på tvären i utmaningar som är förvaltnings- och bolagsöverskridande. Hållbar konsumtion är en sådan komplex fråga där svenskarna idag lever som att det fanns fyra jordklot att ta resurser ifrån och där konsumtionsutsläppen ska minska med 7,7 procent per år fram till 2030 enligt miljö- och klimatprogrammet.

Detta innebär att vi måste hitta nya sätt att leva och konsumera mer resurseffektivt. Cirkulär ekonomi och delningsekonomi är ett sådant sätt som strategin verkar för att underlätta framfart inom.

Leksaksbibliotek är ett gott exempel som ligger i linje med de tre åtgärdsområden som strategin Leva hållbart verkar inom:

- » Stadsuveckling och utbud
- » Kommunikation, lärande och beteendeförändring
- » Samverkan, engagemang och delaktighet

Illustrationen över livsstilshjulet visar de delar i vår konsumtion och livsstil som har en påverkan på miljö och klimat, men också vår hälsa och välmående.

Ett leksaksbibliotek bidrar till tårtbiten konsumtion samt att barn får ökad möjlighet till lek på sin fritid, men kan också ses som en service i närheten av bostaden. Av vikt är också att placera delningsverksamheter som leksaksbibliotek så att invånare kan transportera sig lätt med gång, cykel och kollektivtrafik i första hand.

Utredningens resultat

Här följer en beskrivning av utredningens resultat uppdelat på nuläge kring samverkan, finansiering och lokalfrågan samt behov av utveckling av stödstrukturen för civilsamhället framåt.

Nuläge samverkan kring leksaksbibliotek

Idag finns två leksaksbibliotek i Göteborg samt ytterligare en mindre variant i form av del av ett rum hos den kommunala verksamheten Community center Brunnsbo.

De två leksaksbiblioteken i Majorna (grundad 2020) och Högsbo (2022) drivs genom varsin ideell förening. Båda verksamheterna har idag en lokal genom ett samverkansavtal med Familjebostäder som upplåter respektive lokal hyresfritt. Driftskostnader tillkommer som föreningen står för. Enligt samverkansavtalet förväntas respektive förening delta på Familjebostäders aktivitetsdagar för hyresgäster i områdena cirka fyra gånger per år. Detta ger samtidigt en möjlighet för leksaksbiblioteken att nå ut till fler familjer. Familjebostäder kommunicerar Leksaksbiblioteken till sina hyresgäster och når i dessa två fall cirka 9 000 lägenheter för upptagningsområdena runt de två biblioteken. Utöver detta har de två leksaksbiblioteken hittat ytterligare samverkanspartners av olika slag. Högsbo leksaksbibliotek har ett pågående Idéburet Offentligt Partnerskap (IOP) med Socialnämnd Sydväst kopplat till folkhälsoarbetet. Andra typer av samarbeten rör ofta spridning av verksamheten, exempelvis öppen förskola, förskolor, bibliotek, barnavårdscentral samt olika event och aktivitetsdagar.

Det är gratis att nyttja leksaksbiblioteken som mötesplats och för lek, men för att låna hem leksaker krävs medlemskap i föreningarna som finns i olika varianter. Det finns även en variant där man engagerar sig med tid i verksamheten som volontär. På så sätt har eventuell ekonomisk tröskel sänkts för att alla ska kunna nyttja även hemlån.

Högsbo leksaksbibliotek i Familjebostäders hyreshus på Riksdalersgatan nära Axel Dahlströms torg.

Leksaksbibliotekshylla

I Göteborg finns även exempel på en mindre variant av leksaksbibliotek som mer kan beskrivas som en "leksaksbibliotekshylla" med utlåning. Denna finns i kommunala lokaler på Community center Brunnsbo som drivs gemensamt av Socialförvaltningen Hisingen, Bostadsbolaget och Stena Fastigheter. Verksamheten är deltagardriven och har även en fungerande verksamhet med solidariskt kylskåp som lämnar ut mat som räddats från butiker varje vecka. Leksaksbibliotekshyllan sker utifrån tillit och det finns inget formellt utlåningssystem utan det förväntas att leksakerna lämnas tillbaka vilket de till största del görs.

Initiativet startade efter inspiration från Leksaksbiblioteket i Majorna och tog hjälp av den handbok som tagits fram för nya leksaksbibliotek. Community center Brunnsbo är ett utmärkt exempel på en verksamhet som arbetar med samskapande metoder och upplevs lyhörd och öppen för besökarnas initiativ och önskemål. Det är ett relativt unikt koncept inom Göteborgs Stad, som lämpar sig väl för samverkan kring det Göteborgsförslaget om leksaksbibliotek efterlyser.

Bilder från Community center Brunnsbo som har en leksaksbibliotekshylla.

Stöd genom finansiering

En central del för att möjliggöra medborgardrivna initiativ som leksaksbibliotek är finansiering och tillgång till lokaler.

Göteborgs Stad har arbetat för att underlätta bidragsgivning till idéburna organisationer som gynnar ett cirkulärt samhälle och delningsekonomi, i enlighet med kommunfullmäktiges beslut 2022-05-19 § 16. I maj 2024 beslutade Socialnämnd Centrum och idrotts- och föreningsnämnden om en ny gemensam anvisning för dessa organisationer: Idrotts- och föreningsnämnden och socialnämnden Centrums anvisning för föreningsbidrag till organisationer inom cirkulär ekonomi och delningsekonomi.

Bidraget är ett ekonomiskt stöd till organisationers grundläggande verksamhet och ska underlätta kontinuitet och långsiktighet i organisationens planering. Anvisningen för cirkulär ekonomi och delningsekonomi kompletterar Göteborgs Stads riktlinje för föreningsbidrag till civilsamhället, beslutad av kommunfullmäktige 2019-09-12. Föreningar som uppfyller anvisningens kriterier kan söka verksamhetsbidrag årligen. De två leksaksbiblioteken har fått beviljat verksamhetsbidrag för hösten 2024. Handläggningen inför 2025 pågår i skrivande stund.

Det nya föreningsbidraget är en viktig pusselbit i stödstrukturen för idéburna verksamheter inom delningsekonomin, men gynnar i första hand befintliga föreningar och de som redan har en lokal och etablerad verksamhet. Även om de två befintliga leksaksbiblioteken säger sig ha kapacitet och vilja att öppna upp en filial på ytterligare en plats i Göteborg så ger det begränsad uppskalning till flera nya geografiska platser på kort sikt.

Andra finansieringsformer som idéburet offentligt partnerskap (IOP) bör vara fortsatt möjligt utifrån lokala behov och förutsättningar. Samtidigt finns det generellt en poäng att en central pott, genom föreningsbidraget, ger ökad möjlighet till likvärdiga förutsättningar för medborgardrivna initiativ oavsett vilken del av staden de vill verka i.

Placering och tillgång till lokaler

För att få hyra föreningslokal genom Göteborgs Stads lokalförmedling krävs att verksamheten uppfyller kraven för bidrag hos någon av Göteborgs Stads bidragsgivande nämnder. Eftersom det nya föreningsbidraget för cirkulär ekonomi och delningsekonomi kommit på plats under 2024 kan föreningar som uppfyller dessa kriterier nu ställa sig i kö till lokalförmedlingen vilket är positivt.

En utmaning är dock att lokalförmedlingen hos idrotts- och föreningsförvaltningen inte får in tillräckligt många tomma lokaler som kan förmedlas och ingen ny lokal uppges ha förmedlats till civilsamhället under året. I stället är det främst lokaler med befintliga hyresgäster som övergått till lokalförmedlingen hittills.

När det gäller förvaltningar som inte äger sina egna lokaler, exempelvis förskoleförvaltningen och kulturförvaltningen, finns inget uppdrag att agera mellanhyresvärd till kommunextern part vilket också skulle innebära en merkostnad. Stadsfastigheter som hyr ut till dem uppger att en andrahandsuthyrning till en extern (icke kommunal förvaltning) inte är lämpligt för stadens verksamhetsnämnder att göra då de är ålagda att betala självkostnadshyra till stadsfastighetsförvaltningen. Självkostnadshyran

är generellt sätt högre än marknadshyran som privata aktörer betalar. Enligt hyreslagstiftningen får staden inte heller ta ut någon annan hyra till privat hyresgäst. Detta skulle i så fall innebära att exempelvis förskoleförvaltningen skulle betala mellanskillnaden och belasta deras budget vilket är svårt att motivera. Däremot kan de i praktiken ingå samarbetsavtal kring gratis nyttjande av en avgränsad del av en lokal (rum/hylla) om det gynnar verksamheten som helhet. Det som ytterligare kan komplicera då är säkerhetsfrågor kring när, hur och vem som får tillgång till lokalen.

Noteras ska också att både förskoleförvaltningen och kulturförvaltningen drar ner på lokaler just nu på grund av bland annat minskade barngrupper och kostnadsbesparingar. Detta gör att Stadsfastighetsnämnden kommer få ta över lokaler under 2025. Även om dessa på sikt skulle kunna gå ut till civilsamhället genom lokalförmedlingen hos idrotts- och föreningsförvaltningen så kommer de sannolikt vara för stora och dyra för en enskild förening att hyra. Här skulle Göteborgs Stad i så fall behöva arbeta med nya kreativa koncept för samnyttjan av yta och utreda hur en del lagmässiga hinder för detta kan överkommas, exempelvis brandskyddsregler för olika hyresgäster i en lokal. En ökad förmåga att erbjuda lokaler för samnyttjan skulle inte gynna bara föreningar inom delningsekonomi utan även det fria kulturlivet och föreningslivet i övrigt och bör därför ses som viktigt arbete för Göteborgs Stad att utforska vidare.

Leksaksbibliotek i bostadsområden

Allmännyttan har en större flexibilitet att besluta över sina lokaler och är sannolikt ett av skälen till att de två befintliga leksaksbiblioteken har lokal direkt genom Familjebostäder.

Förvaltnings AB Framtiden anser att Göteborgsförslaget om leksaksbibliotek ligger väl i linje med koncernens arbete med att främja ett klimatsmart boende och ge sina hyresgäster förutsättningar för att leva hållbart, till exempel lösningar för delande. Koncernen håller på att ta fram ett förslag till metodik för att kunna bedöma om det finns relevanta cirkulära lösningar för de som vistas inom ett geografiskt område, eller om det behövs kompletterande insatser. Lösningarna kan vara såväl kommunala som privata eller ideella. Där det saknas lösningar är tanken att Framtiden inom planerad kommande metodik ska stimulera att sådana etableras. Det kan vara allt från att ta kontakt med relevanta aktörer till att se om det finns möjlighet att tillgängliggöra lokaler. Framtiden kommer dock inte agera som verksamhetsutövare, utan fortsatt som fastighetsägare.

Även utvecklingscheferna inom Framtidenkoncernen ser positivt på leksaksbibliotek utifrån ett socialt hållbarhetsperspektiv och har god kännedom om samverkansformer och när lämpliga lokaler blir tillgängliga.

Intressant att uppmärksamma i sammanhanget är att exploateringsförvaltningen för närvarande tittar på hur Göteborgs Stad i markanvisning av nya flerbostadshus skulle kunna ställa krav på att någon form av återbruksrum med fokus på delning, reparation eller uppgradering av prylar ges utrymme, vilket tyder på en normförskjutning och integrering av den här typen av avfallsförebyggande service. Detta kan gynna utvecklingen på längre sikt i linje med att staden även i planeringsskede skapar förutsättningar för att leva hållbart.

Placering av leksaksbibliotek

Leksaksbibliotek och andra cirkulära verksamheter är en form av platsutveckling av ett område och det är därför bra att vara medveten om att val av placering kan påverka vilken effekt som nås.

Båda leksaksbiblioteken i Högsbo och Majorna har idag en lokal i gatuplan med fönster utåt vilket anses vara en viktig faktor för att dels locka till sig nya familjer som passerar, dels för att det skapar liv och rörelse och trygghet i området. Leksaksbiblioteket i Majorna har en butikslokal direkt utåt en större gata på Slottsskogsgatan, medan Högsbo Leksaksbibliotek ligger inne i ett bostadsområde och inte har samma typ av flöde av förbipasserande, men har å andra sidan blivit en trygg punkt i bostadsområdet som haft en del problem med droghandel.

Göteborgsförslaget om leksaksbibliotek pekar på vikten av närhetsprincipen och intervjuer med de båda leksaksbiblioteken bekräftar detta. Även om de gör pop-up insatser på evenemang längre bort för att locka nya medlemmar så är det framför allt familjer som i vardagen rör sig förbi ett av leksaksbiblioteken som väljer att bli medlemmar. Närhetsprincipen bekräftas även i den tidigare marknadsundersökningen *Göteborgarna och delningsekonomin*¹, genomförd av demokrati och medborgarservice våren 2021, där 59 procent av göteborgarna svarar "Att det finns tjänster nära där jag bor och handlar" på frågan vad som skulle få dem att använda (mer) delningstjänster och att det är den enskilt största faktorn.

En idé som kommit upp i utredningen är att ett mobilt leksaksbibliotek i form av en "leksaksbiblioteksbus", likt bokbussen, skulle kunna nå ut på fler platser i Göteborg utan att behöva ha en fast hemvist. Det är dock en dyr investering för en enskild förening.

Kvalitet före kvantitet – ett helhetskoncept

I princip är de intervjuade förvaltningarna och bolagen positiva till om någon invånare/hyresgäst/besökare skulle ta initiativ till en "leksaksbibliotekshylla". Det går konstatera att småskaliga initiativ redan görs i många fall när det gäller exempelvis hyllor för klädbyte (TaGe-hylla) på flera öppna förskolor, familjecentraler och förskolor. Även allmännyttan upplåter rum för återbruk och byteshyllor i en del av sina fastigheter, där hyresgäster har tagit initiativet. Andra friare mötesplatser i kommunal regi är Fixoteken i nordost som också ger möjlighet till byteshylla med kläder, leksaker och andra prylar. Regnbågshuset är ytterligare en deltagardriven mötesplats där det finns ett utrymme för självorganiserad klädbyteshylla.

Flera av de intervjuade konstaterar samtidigt att man måste skilja på en "TaGe hylla" med till exempel leksaker där invånare kommer med egna begagnade leksaker av skiftande kvalitet i jämförelse med en verksamhet som drivs av en förening som kan säkerställa att leksakerna är giftfria, hela och rena samt håller ordning så att det inte blir frustration hos andra hyresgäster/besökare.

Trots vikten av närhetsprincipen är det ingen av de intervjuade, inklusive leksaksbiblioteken själva, som anser att kvantitet ska trumfa kvalitet i uppskalningen av leksaksbiblioteksverksamhet i Göteborg. Utredningen visar att det finns en gemensam syn av att värdet av leksaksbiblioteken sitter i helhetskonceptet av att erbjuda en social mötesplats, utlåning av leksaker och klädbyte för barn samt pedagogiskt koncept av kommunikation och lärande kring mer hållbara konsumtionsmönster. Därför ser demokrati och medborgarservice behovet att i första hand verka för fler leksaksbibliotek med helhetskoncept som också rymmer mötesplatsdelen.

Cityindex 2024

Cirkulära verksamheter är inte bara en fråga för kommunala fastighetsägare. Branschorganisationen Fastighetsägarna lyfter i årets rapport Cityindex Göteborg 2024 cirkularitetens nya roll i stadskärnan och menar att cirkulära verksamheter bidrar till en levande stadskärna och värden på flera sätt:

- » Cirkulär handel stödjer en hållbar livsstil och kan stärka gemenskapen mellan människor.
- » Lokala cirkulära verksamheter kan stärka platsidentiteten och stadens sociala kapital.
- » Cirkulära verksamheter gör stadskärnan till en mer komplett handelsplats.

Källa: <https://www.fastighetsagarna.se/globalassets/stadsutveckling/cityindex-goteborg-2024-rapport.pdf?bustCache=1732614795916>

En hylla för utlån skulle dock kunna vara en förlängning av ett befintligt "huvudleksaksbibliotek" för att öka tillgängligheten för fler. Ett av leksaksbiblioteken har börjat skissa på en idé med "delningskiosker för leksaker" som fungerar som filialer till sitt leksaksbibliotek. En tanke är då att rekrytera en grupp volontärer som vill ha ett leksaksbibliotek i sin stadsdel och som får ansvar för att ha hand om kiosken och hämta och lämna leksaker från "huvudleksaksbiblioteket". Detta är dock än så länge i idéfas.

Utmaningar vid uppstart

De två befintliga leksaksbiblioteken hade en relativt långdragen uppstart från idé till genomförande, samtidigt som det i viss mån är förståeligt när nya typer av fenomen och initiativ uppstår. Framåt borde vägen bli lättare genom att några redan gått före som kan stå som goda exempel.

I fallet med Sveriges första leksaksbibliotek i Majorna var det sannolikt avgörande att initiativet kunde starta upp som ett projekt inom en befintlig förening (Majornas samverkansförening) och som först efter ett par år knoppades av till en egen förening. En paraplyförening som Majornas samverkansförening kan därför spela en viktig roll i uppstarten av nya medborgardrivna initiativ. Även i Högsbo har verksamheten startats inom en befintlig förening (Torpadammens vänner).

Båda leksaksbiblioteken har i startskedet haft flera sonderande kontakter med kommunala fastighetsägare för att hitta lokal och med förvaltningar kring samverkan och finansiering. Det har inte upplevts tydligt hur eller vem man ska kontakta och ibland har svar uteblivit helt. Det finns indikationer på att det delvis är tillfälligheter som gör att de till slut hittar fram till en tjänsteperson som ser värdet av initiativet och driver frågan vidare. En slutsats är att det krävs en hel del engagemang och uthållighet från medborgardrivna initiativ som vill starta upp ett leksaksbibliotek. Detta är inte unikt för leksaksbibliotek utan känt problem för även andra delningsverksamheter som länge haft svårt att hitta lokal, inte minst de så kallade cykelköken som är gör-det-självt-verkstäder för cykelreparation under ledning av volontärer.

Generellt finns en förbättringspotential hos förvaltningar och bolag att ta fram en struktur/beskrivning som tydliggör (både för sig själva och externt) hur inkommande medborgardrivna förfrågningar bemöts, hanteras och återkopplas till oavsett om det gäller samverkan eller att nyttja ett rum eller hylla för återbruk eller delning. Extra svårt är det för det informella oorganiserade civilsamhället som ännu inte har en förening och organisationsnummer bakom sig (eller inte ens vill starta en förening för sin småskaliga idé då det innebär onödigt administration för ett icke-monetärt initiativ).

Sen Göteborgsförslaget 12879 lämnades in hösten 2023 har Göteborgs Stad tagit ett par kliv framåt, som sannolikt skulle underlätta framtida etablering av nya leksaksbibliotek. Dels finns det nya föreningsbidraget på plats, dels har allmännyttan kommit en bit på väg i ett utveckla en metodik för klimatsmart boende där civilsamhällets initiativ är en del.

Under utredningen noteras det att det även finns ett pågående arbete på socialförvaltningen sydväst där ledningen gett i uppdrag att ta fram en struktur för samverkan med civilsamhället. Den väntas leda till dels en vägledning som beskriver olika sätt att samverka med civilsamhället (både formellt och informellt), dels synliggöra och tydliggöra samverkan som förvaltningen redan idag har med civilsamhället. Möjligen kan detta bli inspiration för andra förvaltningar och bolag i staden.

Utveckling av stödstrukturen för civilsamhället

Yrkandet från S, V, Mp efterlyser nya kreativa lösningar för att öppna upp kommunala lokaler för småskaliga leksaksbibliotek. Lokalfrågan är fortsatt komplex utifrån att det är olika förutsättningar för förvaltningar och bolag samt beroende på samverkansform. Om Göteborgsförslaget genomförs skulle ett mer platsspecifikt utforskande av lämpliga lokaler/rum i olika lokala områden behöva genomföras i samverkan med förvaltningar och bolag som är aktiva i området. En annan aspekt i sammanhanget är att det också måste finnas aktuella inkommande förfrågningar från civilsamhället att driva just en form av leksaksbibliotek i ett visst område.

Eftersom utredningen visar att det är i *uppstartsläget* av nya initiativ som kontakten med kommunen upplevs som mest otydlig och krävande för de enskilda initiativen har utredningen även försökt hämta inspiration kring hur Göteborgs Stad arbetar inom andra områden.

En möjlig väg framåt är att inrätta en form av central samordnande lotsfunktion för medborgardrivna initiativ (både formella och informella) inom hållbar konsumtion, cirkulär ekonomi och delningsekonomi som kan ge råd och aktivt hjälpa till med att matcha initiativen med möjliga lösningar för lokalfrågan och andra typer av samarbeten med berörda förvaltningar och bolag. Inspiration kan hämtas från andra lotsfunktioner inom Göteborgs Stad som i korthet fungerar enligt följande:

» **Företagslotsen** på Business Region Göteborg är till för företagare som behöver hjälp med komplexa ärenden eller inte hittar rätt väg framåt i Göteborgs Stad. Lotsen beskrivs som företagets personliga kontaktperson som vägleder företaget genom hela processen, från kontakter i komplexa ärenden och tillstånd, till bygglov och effektivisering. För företag verksamma i Göteborgs Stad finns två företagslotsar tillgängliga.

» **Kulturlotsen** på kulturförvaltningen är en nyligen inrättad funktion från 2023 med inspiration från Stockholm och Malmö som haft funktionen på plats under några år. Kulturlotsens uppdrag är att ge det fria kulturlivet rådgivning och stöd i frågor som rör etablering av kulturverksamhet för kulturaktörer och fastighetsaktörer. Målet är att skapa mer plats och bättre förutsättningar för kulturaktörer i samarbete med fastighetsägare och stadsplanerare. Det handlar om att stärka relationen mellan det fria kulturlivet, näringslivet och tjänstepersoner inom staden. En framgångsfaktor är att kunna facilitera en bred samverkan och kontaktnät.

Kulturlivets utmaningar är liknande som för föreningar inom cirkulär och delningsekonomi. Det handlar bland annat om brist på lokaler, och stigande hyresnivåer kombinerat med låg betalningsförmåga. Till detta kommer även regelverk, policy och momsstiftning samt risk för utträngningseffekter när staden utvecklas och växer.

En annan roll inom Göteborgs Stad att hämta inspiration ifrån är den övergripande samordnaren för Fritidsbanken som finns hos idrotts- och föreningsförvaltningen. Uppdraget är att etablera en fritidsbank i varje stadsområde tillsammans med socialförvaltningarna. Skillnaden här är att kommunen är huvudman för verksamheten. Samordnaren menar att det varit framgångsrikt att det finns en övergripande roll som kan verka mer strategiskt och koppla på olika typer av andra samarbeten och hitta synergier mellan de lokala fritidsbankerna, något som kan vara svårare för en enskild socialförvaltning som främst arbetar inom sitt stadsområde. Fritidsbanken lånar ut sport- och friluftsportartiklar och är ett nationellt koncept som är styrt och inte kan utökas till leksaksbibliotek eller andra delningsverksamheter.

För att sammanfatta, ser demokrati och medborgarservice att stödstrukturen för medborgardrivna initiativ inom cirkulär ekonomi och delningsekonomi behöver utvecklas på ett sätt som förenklar samverkan och tillgång till lokaler. En dedikerad lotsfunktion skulle kunna vara en viktig kugge i stödstrukturen. En lots kan ge rådgivning och stöd i frågor till civilsamhället och fastighetsägare som rör: ny etablering av verksamhet inom området, finansiering, lokaler samt samverkan på andra sätt med Göteborgs Stads förvaltningar och bolag som stärker relationerna.

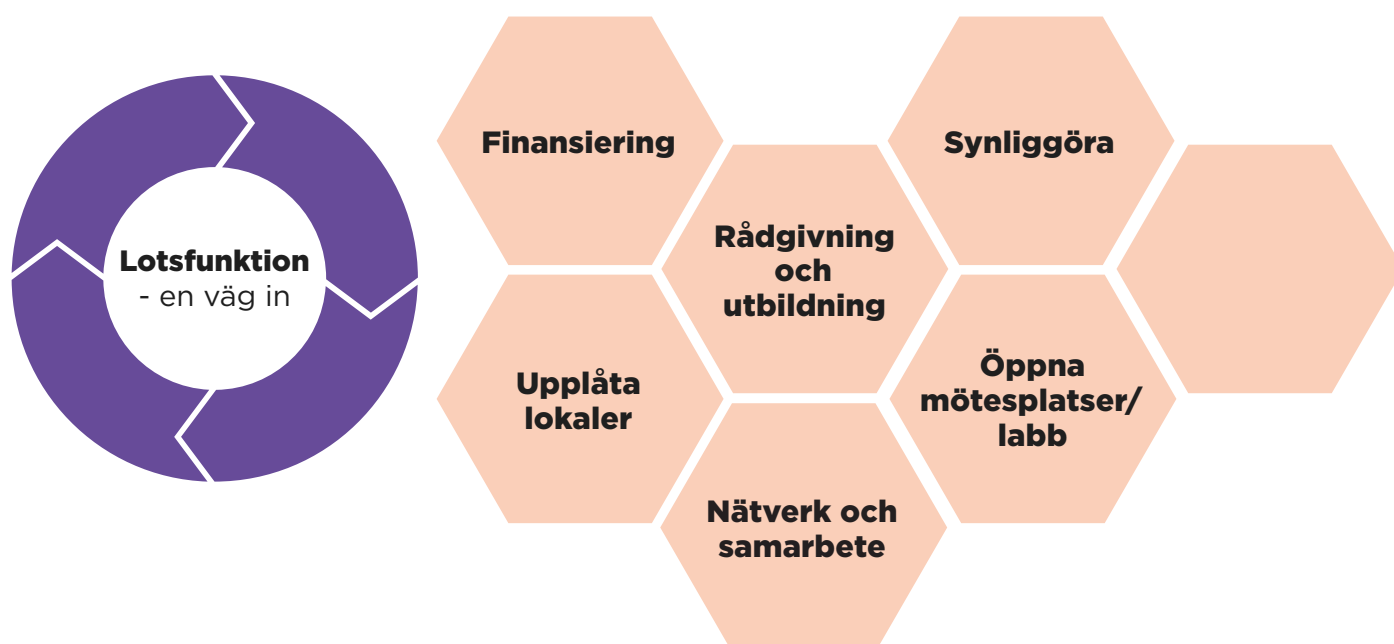
Det finns också ett behov att stimulera att nya initiativ uppstår genom uppsökande och proaktivt arbete. Det sistnämnda kan med fördel göras tillsammans med en del av de föreningar som redan idag arbetar med att inspirera andra att starta lokala delningsinitiativ. Även de befintliga Leksaksbiblioteken har kunskap kring uppstart som gärna delas vidare.

Målet är att skapa mer plats och bättre förutsättningar för civilsamhället att växa inom området och därmed bidra till att fler göteborgare kan leva hållbart genom att lättare nyttja cirkulära tjänster i vardagen.

På nästa sida följer en skiss på hur stödstrukturen för medborgardrivna initiativ inom cirkulär ekonomi och delningsekonomin kan utvecklas och som ligger i linje med det som strategin Leva hållbart ser behöver ske. Exakt utformning, innehåll och fokus bör formas efterhand och utifrån behov hos civilsamhället.

Skiss stödstruktur

Här följer en skiss på hur en utvecklad stödstruktur kan se ut för medborgardrivna initiativ inom delningsekonomi, cirkulär ekonomi och leva hållbart i stort. Några av delarna finns redan på plats, andra behöver utvecklas. Lotsfunktionen är central för att lotsa rätt i stödstrukturen och underlätta tvärgående samverkan mellan civilsamhället, fastighetsägare och andra förvaltningar.

Finansiering

- » Föreningsbidrag
- » Idéburet Offentligt Partnerskap
- » Tips om andra externa utlysningar

Upplåta lokaler

- » Göteborgs Stads lokalförmedling
- » Direktuthyrning t.ex. bostadsbolagen
- » Andra kommunala lokaler för mindre initiativ
- » Bygga samverkan privata fastighetsägare

Rådgivning och utbildning

- » Rådgivning vid uppstart
- » Utbildningar/workshops för att proaktivt stimulera nya medborgardrivna initiativ i lokala områden.

Nätverk och samarbete

- » Öppna träffar med föreningar inom området för att stärka erfarenhetsutbyte och samverkan.

Synliggöra

Synliggöra så att invånare hittar till verksamheter och initiativ:

- » SmartaKartan.se
- » Stadens kanaler i övrigt

Öppna mötesplatser/labbar

- » Tipsa om öppna mötesplatser som arbetar deltagardrivet, t.ex. Omställningslabbet i Frihamnen, Community center Brunnbo, Fixotek m.fl.

Slutsatser

Det går dra flera slutsatser från utredningens resultat. Bland annat att mervärdet av leksaksbibliotek sitter i helhetskonceptet och att de största utmaningarna kring lokal och samverkan finns vid uppstart. Utmaningarna delas av andra delningsinitiativ och staden bör därför fortsätta utveckla stödstrukturen så att den underlättar för cirkulär och delningsekonomin i stort.

Göteborg har länge haft en unik position med många medborgardrivna initiativ inom cirkulär ekonomi och delningsekonomi, men det går konstatera att antalet delningsverksamheter varit relativt konstant de senaste åren. Uppskalningen sker inte i den takt som skulle behövas om Göteborg ska kunna erbjuda ett gott utbud av verksamheter inom cirkulär och delningsekonomi och som erbjuder invånarna ”närhetsprincipen” till den här typen av verksamheter. Detta är i sig viktigt för att strategin Leva hållbart ska kunna bidra till miljö- och klimatmålen fram till 2030.

Under utredningen har alla intervjuade aktörer, inklusive de två leksaksbiblioteken själva, varit överens om att det i första hand är civilsamhället som ska fortsätta att operativt driva denna typ av verksamhet. Leksaksbiblioteken är fortfarande en pionjärverksamhet och bör få fortsätta utvecklas utifrån civilsamhällets engagemang, genom samverkan och stöd från kommunen. De intervjuade ser också att det stora mervärdet sitter i helhetskonceptet av ett leksaksbibliotek, även om det inte utesluter att möjliggöra även för mindre varianter där det passar i kommunala lokaler.

Forskning på området, som redovisades inledningsvis i rapporten, visar att samverkansformer som verkar fungera relativt bra, är där kommunen står för en långsiktig ram, till exempel finansiering av en lokal eller annan form av basinfrastruktur, medan initiativen står för innehållet och verksamheten i linje med de överenskommelser som formulerats. Viktigt för initiativen verkar vara långsiktighet från kommunens sida, att de inte tvingas flytta ofta och att de slipper detaljstyrning.

Det nya föreningsbidraget för cirkulär och delningsekonomi som kommit på plats under 2024 är viktigt för långsiktig stabilitet, men fler delar behöver utvecklas i stadens stödstruktur till civilsamhället.

Förvaltningen ser att stödstrukturen för medborgardrivna initiativ inom cirkulär ekonomi och delningsekonomi behöver förenkla tillgång till lokaler, samverkan med staden samt proaktivt stimulera nya initiativ. Det är avgörande att sänka trösklarna för nya initiativ, särskilt vid uppstart och första kontakten med kommunen. Många initiativ efterfrågar en väg in till kommunen. För att lyckas med detta kan inspiration hämtas från hur funktioner som stadens företagslots och kulturlots arbetar gentemot sina målgrupper.

Rekommendationer

För att underlätta för samverkan kring nya leksaksbibliotek och andra verksamheter inom cirkulär och delningsekonomi ges följande rekommendationer:

- **Samverkan och lokaler:** Förvaltningar och bolag uppmuntras att (fortsätta) förbättra sina samverkansstrukturer och säkerställa likvärdig hantering av initiativ från civilsamhället (föreningar, invånare, besökare och hyresgäster), samt ge återkoppling även när initiativet inte kan omhändertas. Staden behöver även fortsätta arbeta strategiskt med att tillgängliggöra lokaler till föreningslivet på både kort och lång sikt.

- **Lotsfunktion:** En lotsfunktion föreslås inrättas som kompletterande del i stadens stödstruktur för civilsamhället som bidrar till hållbar konsumtion, cirkulär ekonomi och delningsekonomi. Lotsen ska ge rådgivning och stöd och underlätta kontakten mellan staden och medborgardrivna initiativ. Målet är att skapa mer plats och bättre förutsättningar för medborgardrivna initiativ i samarbete med bolag och förvaltningar som kan upplåta lokal eller ingå annan form av samverkan. Detta ger möjlighet att stärka relationen mellan civilsamhället, fastighetsägare och tjänstepersoner inom staden och ligger i linje med att staden vill involvera fler inom civilsamhället och näringslivet att bli en del i omställningen. Samverkan kan med fördel inkludera fastighetsägare från privat sektor då det många gånger kan finnas minst lika goda möjligheter till samverkan och lokaler där. En lotsfunktion fräntar inte på något sätt ansvaret hos stadens förvaltningar och bolag, utan ska ses som en funktion som med större mandat och frihet kan arbeta på tvären i stadens strukturer och därigenom underlätta matchning och samverkan initialt för att snabba på utvecklingen.

- **Stimulera nya initiativ:** Staden bör även arbeta proaktivt för att stimulera nya initiativ, särskilt i områden där det idag finns färre delningsinitiativ. Detta skulle kunna vara del av lotsfunktionens uppdrag med rådgivning. Med fördel sker detta även i samverkan med intresseföreningar som redan idag delvis verkar för nya initiativ, men också studieförbund, bostadsrättsföreningar och pensionärsföreningar med flera.

Sammantaget ser förvaltningen att rekommendationerna ovan leder till en fortsatt utveckling av stödstruktur och stärkt samverkan mellan förvaltningar, bolag och civilsamhället inom området cirkulär ekonomi och delningsekonomi, där leksaksbibliotek ingår. Detta väntas leda till en effektivare uppstart, och därmed snabbare uppskalning, av nya medborgardrivna initiativ och utvecklar samtidigt stadens kapacitet och förmåga att tillsammans med civilsamhället skapa förutsättningar att leva hållbart.

Förväntade effekter på sikt är att fler medborgardrivna initiativ inom området leder till ökad delaktighet, social sammanhållning och inkluderar fler i omställningen genom vardagsnära praktik. Delningsinitiativ som leksaksbibliotek i fler stadsdelar gynnar göteborgarna i deras vardag och bidrar samtidigt till miljö- och klimatmålen och jämlika livsvillkor.

Kontakt

Telefon:

031-365 00 00 (Göteborgs Stads kontaktcenter)

E-post:

goteborg@goteborg.se

